

Opbrengstgericht werken aan burgerschap geeft structuur en houvast

Burgerschapsonderwijs is anders dan rekenen of taal, maar hoeft niet vager of vrijblijvender te zijn. Onderzoeker Lianne Hoek van de Universiteit van Amsterdam (UvA) laat zien hoe een opbrengstgerichte aanpak structuur en houvast kan bieden. Leraar en coördinator burgerschap Niels de Leeuw van het Rodenborch College vertelt hoe het team op zijn school opbrengstgericht werken aan burgerschap in praktijk brengt.

Tekst
Brigitte Bloem

Foto
Erwin Winkelman
Fotografie

Om te zorgen dat scholen tot een samenhangend, doelgericht curriculum komen, moet elke school goed bijhouden hoe leerlingen zich op het gebied van burgerschap ontwikkelen. Zo is dat immers in de aangescherpte burgerschapsopdracht van 2021 gesteld. Hoe werk je opbrengstgericht aan burgerschap? “In feite is dat niet heel anders dan bij rekenen of taal”, stelt Hoek. “Alleen zijn we dat in de context van dit leergebied minder gewend.” Volgens de onderzoeker draait het om systematisch werken, vergelijkbaar met de PDCA-cyclus (plan-do-check-act). “Deze werkwijze is niks nieuws. Alleen passen we het bij burgerschap nog zelden toe, terwijl het juist houvast kan bieden.”



Niels de Leeuw

in het handelen van leerlingen naar voren komt. Je kunt burgerschap wel iets meetbaars noemen, maar het is vooral merkbaar in houding en gedrag. Het gaat erom dat leerlingen burgerschap ervaren in hoe ze samenwerken, discussiëren en verantwoordelijkheid nemen.”

Normatief leergebied

Dat opbrengstgericht werken bij burgerschap ingewikkelder aanvoelt dan bij taal of rekenen, komt volgens Hoek door het normatieve karakter van burgerschap. “Bij rekenen is 1 + 1 gewoon 2. Burgerschap is veel contextgevoeliger”, legt ze uit. “De meningen verschillen over wat we verstaan onder goed burgerschap. Dat mag ook. Daarom moeten scholen eerst helder krijgen wat zij zelf onder burgerschap verstaan en wat passend is bij hun leerlingen en de schoolcontext. Dat is een extra stap die ze bij andere leergebieden minder hoeven te zetten. Veel scholen verdelen burgerschapsdoelen over meerdere vakken. Daardoor is het lastiger om te zien wat werkt en wat aanpassing behoeft. Leraren moeten goed weten wie aan welke doelen werkt en hoe alles op elkaar aansluit.”

Systematisch werken is precies wat De Leeuw in de praktijk als positief ervaart. Op het Rodenborch College te Rosmalen, een brede scholengemeenschap met tweetalig onderwijs, is burgerschap geen los project. “We vertalen de definitieve conceptkerndoelen naar concrete leerdoelen. Vervolgens hangen we er opdrachten onder en kijken dan waar burgerschap

Eén van de grootste uitdagingen zit in taalvaardigheid, ervaart De Leeuw. “Leerlingen, maar ook leraren, lopen soms vast op de taal die nodig is om over thema’s van burgerschap te praten. Dat maakt het ingewikkelder om de opbrengsten te meten. De ervaring binnen het tweetalige team is dat er een feedbackloop moet zijn. Problemen waar leraren in het klaslokaal tegenaan lopen leiden tot hertaling van de gebruikte opdrachten en rubrics”, aldus De Leeuw.

Van visie naar leerdoelen

Veel scholen beginnen enthousiast met het ontwikkelen van een visie op burgerschap, maar blijven daar te lang in hangen, stellen beiden. Hoek: “Een visie is vaak idealistisch geformuleerd. Het echte werk zit in de vertaalslag naar leerdoelen. Begin met een visie en vertaal die vervolgens naar leerdoelen per bouw of klas. Neem mee wat je al doet en stem dat af binnen het team. Zo bouw je aan een doorlopende leerlijn.”

Voor De Leeuw is dit herkenbaar. “We zijn voortdurend bezig met de vraag: zijn we wel zo effectief wereldburgers aan het vormen als we denken? Het idee dat je burgerschapsonderwijs in je eentje kunt doen, is allang achterhaald. We hebben op school een team van vijf coördinatoren, en daarnaast zijn tal van andere collega’s betrokken. Zo wordt burgerschap van het hele team. Het management speelt daarbij een sleutelrol. De rector en portefeuillehouder zijn actief betrokken en nemen structureel deel aan ons periodieke overleg.”

Leeropbrengsten

Jaarlijks neemt het Rodenborch College deel aan ‘Burgerschap Meten’*. Door aan dit grootschalige onderzoek van de UvA mee te doen, krijgt de school zicht op de leeropbrengsten en de door de leerlingen opgedane burgerschapscompetenties. De Leeuw: “Dit heeft bijvoorbeeld aanleiding gegeven tot het uitwerken van een nieuwe leerlijn ‘omgaan met verschillen’ binnen het mentoraat van de onderbouw om het afwijzen van discriminatie te bevorderen.”

Hoek legt uit dat je gestandaardiseerd kunt werken, bijvoorbeeld met de jaarlijkse vragenlijst van Burgerschap Meten, of juist ongestandaardiseerd met rubrics, portfolio’s of observaties. “De gestandaardiseerde aanpak geeft zicht op scores van veel leerlingen tegelijk en kan die scores in verhouding plaatsen tot leerlingen van andere scholen. De ongestandaardiseerde aanpak vraagt doorgaans wat meer tijd en expertise, maar kan goed laten zien hoe individuele leerlingen redeneren en keuzes maken. Misschien is een combinatie van beide dus wel het beste.”



Lianne Hoek

*Bij rekenen is 1 + 1 gewoon 2.
Burgerschap is veel contextgevoeliger*

Hoek en De Leeuw willen meegeven dat opbrengstgericht werken aan burgerschap niet over ‘meer administratie’ gaat, maar over betekenisvol leren. De Leeuw noemt het een voortdurend leerproces. “De samenleving is in beweging, onderwijsprogramma’s veranderen, nieuwe leraren brengen frisse kennis mee van hun opleiding. De complexiteit blijft en je bent nooit klaar.” Zijn advies aan collega’s van andere scholen? “Doe het niet alleen. Werk samen met collega-scholen, met universiteiten en hogescholen, én natuurlijk met je hele schoolteam.” Hij ervaart veel profijt van het leernetwerk met collega-scholen en de Academische Werkplaats Sociale Kwaliteit Onderwijs van de UvA. “Kortom”, rondt Hoek af, “opbrengstgericht werken aan burgerschap is een manier om dat wat je als school al doet, beter te organiseren. Het geeft structuur aan iets wat vaak versnipperd is én helpt leerlingen écht om te groeien tot betrokken burgers.”

*Burgerschap Meten wordt tegen een vergoeding ter beschikking gesteld door Rovict. Het is (kosteloos) beschikbaar voor scholen die deelnemen aan onderzoek van de UvA.

Scan de QR-code voor meer informatie over Burgerschap Meten

